

Projektinriktat arbetsätt i förskolan

Ett utforskande arbetsätt där barnens
frågor och undersökande står i fokus

FÖRFATTARE: MARINA BORCHERT & ANETTE LINDBERG

ARTIKEL NUMMER 5/2013

Abstract

Syftet med artikeln är att synliggöra hur ett utforskande arbetssätt där personalen utgår från barnens intressen och frågeställningar kan ta sig uttryck inom förskolan. Pedagogisk dokumentation beskrivs som ett hjälpmedel för att fånga barnens pågående aktiviteter samt föra den utforskande processen vidare.

Artikeln bygger på pedagogisk dokumentation i form av videoinspelningar, teckningar, foton, anteckningar, samt barns berättande där barnen delgivit personalen sina tankar. Detta projektinriktade arbetssätt visar hur barnen tar till sig nya kunskaper samt gestaltar sina upptäckter på olika sätt. De olika estetiska uttrycksformerna är ett stöd i ett fördjupat lärande där nya kunskaper, nya frågor och funderingar uppstår.

*Marina Borchert, bildpedagog
Saltängens förskola i Nacka
marina.borchert@nacka.se*

*Anette Lindberg, lärare mot de yngre åldrarna
Saltängens förskola i nacka
anette.lindberg@nacka.se*

Denna artikel har 1 juni 2013 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan.

Ansvarig granskare och handledare för denna artikel: Björn Söderkvist fil. dr. samt rektor, Nacka kommun, som gruppens ordförande.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie.

I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens nättidskrift Undervisning & Lärande:
www.skolporten.se/utveckling

Aktuell metodbok med författaranvisningar:

http://www.skolporten.se/wp-content/uploads/2013/05/Metodbok_Undervisning_Larande_Final.pdf

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

Innehållsförteckning

1. INLEDNING OCH SYFTE.....	5
1.1 Inledning.....	5
1.2 Syfte	6
2. METOD	6
3. HUVUDDDEL	7
3.1 Inledning av projektet med barnen.....	7
3.2 Projekttillfälle nr 1	7
3.3 Projekttillfälle nr 2	8
3.4 Projekttillfälle nr 3	8
3.5 Projekttillfälle nr 4	9
4. RESULTAT OCH DISKUSSION	10
REFERENSLISTA.....	13

1. Inledning och syfte

1.1 Inledning

Vi har i vårt arbete på en förskoleavdelning med barn i åldern 4 – 5 fokuserat på att arbeta projektinriktat. Arbeten i projektform där barns intresse och nyfikenhet leder processen vidare anser vi¹ vara berikande både för barnen och för vårt eget lärande. I denna artikel exemplifieras arbets sättet av spindelprojektet där barnen själva fick utforska spindeln och dess miljö genom egna frågeställningar och funderingar. Barnen drog därigenom självständiga slutsatser beträffande sina egna och de andra gruppmedlemmarnas intryck och insikter. I ett projektarbete kan de olika läroplansmålen (Lpfö 98/2010) synliggöras på ett enkelt och konkret sätt.

Lenz Taguchi (1997) beskriver hur barnet själv skapar sin kunskap utifrån sina egna erfarenheter och att kunskap skapas i sammanhang och i en dialog. Med de tankarna ville vi att barnen skulle få möjlighet att lyssna, lära av varandra och koppla sina egna tankar och erfarenheter till andra barns tankar och erfarenheter. När vi delade in barnen i mindre grupper upplevde vi att det blev lättare för oss pedagoger att tillsammans med barnen uppnå dessa intentioner. I en liten grupp med färre barn kan alla delta aktivt utan att behöva vänta så länge på sin tur. Vi ville även lyfta det kooperativa lärandet som sker inom en grupp av barn där de har olika förförståelse och kunnande vilket bidrar till allas utveckling i diskussioner och reflektioner under projektets gång. Alla får ta del av varandras kunskap. Vecchi (2006) understryker sin uppfattning om att det inte bara är lärande i grupp när gruppen samarbetar om en konstruktion av en och samma produkt. Författaren anser även att det sker ett lärande i grupp när produkten och processerna är individuella. Vecchi har upptäckt hur barns alster växer fram ur den kultur som finns i gruppen men där deras produkt ändå förblir deras individuella.

I våra projekt med barnen förstod vi betydelsen av att barnen skulle få använda sig av många olika sätt att upptäcka och undersöka både inne och ute. Själva och tillsammans med andra, både barn och pedagoger. Vår roll i dessa projekt blev att vara lyhörda och lyssnande medupptäckare samt de som tillförde nytt material och utmaningar i projekten.

I dessa projekt fick barnen använda sig av många olika estetiska uttrycksformer för att på så sätt fördjupa lärandet. I gestaltandet sker en fördjupning i läroprocesser där både befästande av kunskaper, nya frågor och funderingar uppstår. Med den kunskapen gav vi barnen möjlighet att konstruera sina upptäckter på olika sätt med syn, hörsel och hela kroppen. ”Inläring är ett samspel mellan kroppen och omvärlden och inte en rent intellektuell process. Det handlar om att kroppen erövrar världen och inlemmar världen i sig.” (Lenz Taguchi, 1997 s.36)

1. Med "vi" avses fortsättningsvis artikelns författare.

1.2 Syfte

Syftet med vår artikel är att synliggöra hur ett utforskande arbetssätt där personalen utgår från barnens intressen och frågeställningar kan ta sig uttryck inom förskolan. Artikeln beskriver även hur pedagogisk dokumentation kan bli ett hjälpmedel för att fånga barnens pågående aktiviteter och på så sätt föra den utforskande processen vidare.

2. Metod

Det strävansmål från Lpfö 98/2010 vi hade i fokus under detta utforskande projekt var att ”förskolan skall sträva efter att varje barn skall utveckla sin förmåga att lyssna, berätta, reflektera och ge uttryck för sina uppfattningar (Lpfö 98/2010 s.10)”.

Med det i tanken var vår förhoppning och intention när projektet startade att barnen skulle få möjlighet att utveckla förmågan att uttrycka sina tankar på många olika sätt exempelvis genom utforskande, skapande och konstruerande.

I ”Varför pedagogisk dokumentation” (Lenz Taguchi, 1997) beskrivs hur barnen själv skapar sin kunskap utifrån sina egna erfarenheter och att kunskap skapas i ett sammanhang och i en dialog. Med dessa tankar var vår intention att barnen skulle få möjlighet att lyssna, lära av varandra och därmed koppla sina egna tankar och erfarenheter till andra barns tankar och erfarenheter.

Under projektets gång använde vi oss av pedagogisk dokumentation som arbetsverktyg. Det gjorde det möjligt att följa barnens utveckling och lärande. Allt som pågår i förskolan kan uppmärksammas med pedagogisk dokumentation och utgöra underlag för pedagogiska diskussioner, reflektioner, samarbete och kooperativt lärande (Skolverket, 2012).

Björklund (2005) beskriver två olika slags bedömningsinriktningar, formativ och summativ bedömning. Vi var överens om att använda oss av formativ bedömning och inte summativ när vi tittade på det som händer i barngruppen, eftersom en formativ bedömningen är en bedömning som syftar till att stimulera ett fortsatt lärande. En summativ bedömning är mer en bedömning av själva resultatet. Vallberg (2010) beskriver den viktiga aspekten att i förskolans läroplan anges inga mål att uppnå utan enbart mål att sträva mot. I ”Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan” (Skolverket, 2012) beskrivs pedagogisk dokumentation som ett exempel på hur man kan synliggöra processerna i förskolans verksamhet i enlighet med förskolans läroplan. Dokumentationen kan användas dels för att synliggöra verksamheten, dels för att utgöra underlag för bedömning av verksamhetens kvalitet och utvecklingsbehov.

Bjørndal (2005) beskriver två slags olika observationer. Observationer av första och andra ordningen. I spindelprojektet försökte vi göra observationer av första ordningen där vi intog en passiv roll i aktiviteten och enbart observerade, men även gjorde observationer av andra ordningen där vi hade en aktiv roll i aktiviteten. Vi tog rollen som medupptäckare i det utforskande som skedde i skogen. I analyserna av de olika aktivitetstillfällena använde vi oss av vår pedagogiska dokumentation.

3. Huvuddel

3.1 Inledning av projektet med barnen

Projektet startade med att vi pedagoger en solig höstförmiddag fick uppleva hur barnen upptäckte alla spindelnät som denna dag täckte blåbärsriset i skogen. Vi kunde både se och höra hur barnen blev nyfikna på spindelnäten. Det förekom många utrop ”titta”, ”oj va många”, ”vad är det”, ”de glittrar”, ”det är alldeles vitt och grått” med mera. Utifrån det uppvisade intresset från barnen, bestämde vi att de skulle få möjlighet att tillsammans och med oss pedagoger på många olika sätt undersöka spindelnät. I ”Lyssnandets pedagogik” (Åberg & Lenz Taguchi, 2005) kan man läsa om ett undersökande projekt som utgår från barns intressen och frågeställningar. Detta arbetssätt som denna bok förmedlar ville vi erbjuda barnen på vår förskola. För att få syn på vad som fångar barnens intresse och kunna utveckla det vidare har vi använt oss av pedagogisk dokumentation. Ett arbetsverktyg som sedan 1945 utvecklats i Reggio Emilias förskoleverksamhet. Det utgår från vad barnen kan och gör samt tar vara på barns idéer och intressen. Det kan även hjälpa oss att se lärandeprocesser hos både barn och pedagoger.

3.2 Projekttillfälle nr 1

Vi återvände till skogen där barnen hade upptäckt alla spindelnäten. Vid detta tillfälle hade vi med oss papper, kriter, penslar och silverfärg så att barnen skulle få möjlighet att måla vad de såg. Barnens beskrivningar av spindelnäten när de upptäckte dem första gången, blev avgörande för valet av kulören på kriter, silverfärg och papper. Vi pedagoger var utrustade med både digitalkamera, anteckningsblock och penna så vi kunde dokumentera skeendet. Denna dokumentation gavs vid ett senare tillfälle tillbaka till barnen för reflektion. När vi kom fram till vår plats i skogen började barnen återigen att titta och undersöka spindelnäten. De sa: ”titta spindelnätet sitter fast där man plockar blåbär i busken”, ”jag har sett att det är en lite större också”, ”de kan se olika ut”, ”de är vita och grå”, ”de är silvriga”, ”det ser ut som pärlor”, ”det är regn”, ”det är liksom snurrigt”, ”ser ut som fiskenät” med mera. När barnen efter en lång

stund hade undersökt näten så vi att de kunde få måla av spindelnäten, hur de upplevde att de såg ut där i skogen. Barnen fokuserade på synintrycken av spindelnäten, färgerna och det silvriga, men även av nätens konstruktion. Ett av barnen beskrev näten ”det är alldeles snur-rigt”. Under aktiviteten diskuterade barnen sinsemellan vad de gjorde och varför. De beskrev för varandra färgen och glittret som de hade sett på spindelnäten. Några av barnen som inte reflekterat över att näten var glittriga lyssnade på vad deras kamrater hade upptäckt och målade även de glitter på sina egna teckningar. När alla målningar var färdiga i ordning ställde vi en vernissage i skogen med deras alster, där de sedan fick berätta vad de hade målat och hur de hade tänkt. En flicka berättade ”Jag har ritat många vita trådar med den vita kritan. Sen målade jag med silverfärg så det ska glittra för det gör spindelnäten det såg jag. Jag såg många nät så jag ritade många. Så gjorde jag en spindel jag såg ingen men jag vet att han bor i nätet”.

3.3 Projekttillfälle nr 2

Den här gången fick de barn som hade visat ett starkt intresse av att utforska spindelnäten sitta i en mindre grupp inne på förskolan. De blev erbjudna papper och blyertspenna för att gestalta spindelnätet som de kom ihåg från första tillfället i skogen. Sex barn satt runt ett bord och började rita spindelnät. Först var de alldeles tysta men efter en liten stund började några av barnen utveckla sagor runt sina bilder. De ritade, berättade och blandade de kunskaper de hade fått i sitt undersökande av spindelnäten i skogen med egna fantasier. De besjälade näten och spindlarna som bodde där. Spindlarna blev mammor, pappor, barn med mera. En flicka berättade hur det i spindelnätet hade fastnat så många flugor så nu kunde de ha fest. En annan flicka berättade medan hon ritade hur hon hade gjort trappsteg, det var en väg som spindeln gick för att komma upp i nätet. Hon berättade även att spindeln hade ett skafferi och att nätet inte kunde blåsa sönder för att det var så starkt. Barnen satt länge, ritade och berättade för varandra hur de tänkte. Barnen började även fundera över hur det egentligen förhöll sig med spindeln och dess nät. Frågor och antaganden dök upp. Barnen sa: ”när man gör nät måste man spinna runt omkring”, andra barn sa: ”det är bäst att många hjälper till”, ”undrar varför spindeln vill göra nät?”, ”varför fastnar de i spindelnätet?”, ”jag vet att spindeln har åtta ben”, ”nej jag vet att den har nio” flickan räknade benen på spindeln som hon hade ritat: ”det är nio”. Frågorna och antagandena blev hängande i luften

3.4 Projekttillfälle nr 3

Tillbaka i skogen. Denna dag tog vi med oss ett långt snöre som vi tänkte att barn och pedagoger skulle använda för att spinna ett spindelnät tillsammans. Vi hade upptäckt barnens frågor om nätets konstruktion. Innan vi började tillverka vårt nät frågade vi barnen om de hade några tankar om hur vi skulle göra. Barnen föreslog att vi skulle ställa oss i en ring och

låta snöret gå från barn till barn, fram och tillbaka. Ett av barnen började visa hur det skulle gå till. Till slut hade barnen tillsammans med hjälp av hela kroppen konstruerat ett nät. När nätet var färdigt ville ett av barnen konkret förtydliga med hela sin kropp hur det går till och ser ut när en fluga fastnar i nätet. Därefter hjälptes vi åt att fästa nätet mellan två stora tallar.

Leken att konstruera ett spindelnät av snöre blev en igångsättare till att fler av barnen tillbringade hela förmiddagen med att konstruera spindelnät tillsammans. De samarbetade och hjälptes åt. De tog hjälp av varandra och såg varandras kompetenser. Vi hörde hur en pojke, sa till en annan pojke som inte kan knyta: ”fråga Kalle om han kan visa dig hur man ska göra”. Han gjorde det och fick hjälp att lösa uppgiften. Den här dagen i skogen utforskade och upptäckte barnen massor om spindeln. De hittade ett nät som fanns i en stubbe och fick möjlighet att känna på det. Barnen fann att nätet var elastiskt eller som barnet benämnde det: ”det är som gummi, gummiband”. De upptäckte även en spindel som kunde hoppa som väckte deras intresse

Med hjälp av de lappar som var med fick barnen möjlighet att räkna hur många ben som spindeln egentligen hade. De var överens om att spindeln hade åtta ben och att de var håriga. Alla vill titta och se med egna ögon hur det förhöll sig med antalet och påståendet att spindeln har håriga ben. De upptäckte hur flugorna hade fastnat i nätet: ”de har kanske fastnat för att det är kladdigt” sa ett barn. Han fick möjlighet att känna efter med fingret och fann att hans hypotes var riktig. Nätet var kladdigt! Han ropar på sina kamrater så han fick delge sina dem vad han hade upptäckt. Tillbaka på förskolan fick barnen sedan berätta vad de hade varit med om i skogen. Vilka nya kunskaper om spindeln och nätet som de hade tillägnat sig och utforskat.

Sedan fortsatte förmiddagen med att barnen gjorde flera olika aktiviteter, alla med fokus på spindlar och spindelnät. En del ville mer kroppsligt utforska hur spindeln kanske tillverkade sina nät. De fortsatte knyta rep och tillsammans fästa dem på olika sätt i träden och buskar. Andra satt mer stilla i blåbärsriset och upptäckte spindlar och spindelnät nära och försiktigt.

3.5 Projekttilfälle nr 4

Projekttilfälle nr 4 startade med några barns önskemål om att gå till skogen och fortsätta med spindelprojektet. Vi gick iväg tillsammans, med några bilder på spindlar och spindelnät i rygg-säcken. Vår fråga vid detta tillfälle till barnen blev: ”hur och med vad ska vi tillverka spindlar?” ”Vad kan skogen ge oss för material?” Barnen började genast samla olika material som de såg. Det var kottar, grenar, en stock, barr, ekollon, löv med mera. En av pojkarna började sedan göra en stor spindel av stocken och en mossig sten. Han berättade att spindeln bestod av två delar. Åtta grenar som blev ben. Han räknade många gånger så att det verkligen var åtta. Sen tog han ett ekollon och la i en skåra i stocken och la många barr i rader utifrån ekollonet.

Vi frågade hur han tänkte med ekollonet och barren. Han svarade med självklarhet att ekollonet var spindelns hjärta och barren var blodslangarna. För utan hjärta kunde man inte leva det visste han så ett hjärta måste spindeln ha. Utifrån den hypotesen fick vi ett nytt uppdrag att utforska. Hur är det egentligen, har spindeln hjärta och blodslangar och hur tar man reda på det? Vi tog med oss frågorna tillbaka till förskolan. Tillbaka på förskolan föreslog barnen att vi skulle låna böcker om spindlar och se om det stod i dem hur det förhåller sig.

4. Resultat och diskussion

”Läroplanen innehåller inga mål för vad enskilda barn ska ha uppnått vid olika tidpunkter eller i olika åldrar. Det finns inte heller fastställda normer eller nivåer för barns förmågor eller kunskaper. Kunskaperna om varje barns lärande och utveckling ska heller inte användas för att kategorisera, sortera eller jämföra barnen, utan göra underlag för planeringen av den fortsatta verksamheten med barnen.” (Skolverket, 2012 s.14)

Vår intention med projektet var att ge barnen möjlighet att under en längre tid tränga djupare in i något. Barnen skulle få sätta sig i relation till fenomen, begrepp, ting med mera. Genom den pedagogiska dokumentationen har vi kunnat se det som sker mellan barnen och det som intresserar dem här och nu. I den pedagogiska dokumentationen från projektet synliggörs ett kontinuerligt lärande som utvecklats i barngruppen, där den gemensamma reflektionen varit en viktig del. Den gemensamma reflektionen både mellan barn-barn, barn-pedagoger och pedagog- pedagog har varit grunden till projektets framskridande.

Under projektet upplevde vi att barnen visade ett stort intresse för spindlar och spindelnät. I början när barnen upptäckte spindelnäten skedde ingen dialog mellan barnen, det var mer känslomässiga utrop av olika slag som inte riktade sig till någon speciell. Intresset utgick mest ifrån vad de med synen upptäckte om spindelnäten. Fischer & Madsen (1997) beskriver hur barn i en undersökande situation befinner sig i olika faser. Den första fasen som är en upplevelse- och upptäckarfase förekommer det mest utrop av olika slag i början utan mål, men efter ett tag med utrop där de vill få med sig kamraterna i sitt upptäckande. I den dokumentation som gjordes vid tillfället i form av bilder och stödord kunde vi se att barnen var i upptäckarfasen och inte var intresserade av några förklaringar eller frågor från oss pedagoger. Vi fick uppleva hur de med sin kommunikation ville dela sin förvåning och glädje i det de upptäckt med sina kamrater.

Tillbaka på förskolan fick barnen möjlighet att reflektera över den dokumentation i form av filmsekvenser och digitalbilder som tagits i skogen. Utifrån barnens starka intresse av spindelnätens utseende och konstruktion som dokumentationen visat oss på, bestämde vi att de skulle

få möjlighet att fortsätta sitt utforskande av spindelnäten. I boken ”Barn och naturvetenskap” (Elfström m.fl.2010) beskrivs att en naturvetenskaplig utforskande kultur inte kan iscensättas om man inte får möjlighet att undersöka med hela sin kropp och med alla sina sinnen både utomhus och inomhus.

Fischer & Madsen (1997) beskriver skillnaden i barns kommunikation när de skapar någonting och är kreativa i motsats till deras prat i undersökande situationer. Under projekttilfälle nr 1 fick vi uppleva hur barnen när de fick uppgiften att måla gick från de känslomässiga utropen som vi såg vid inledningen av projektet till att prata och diskutera i små grupper om hur och vad de skulle måla. Vid första projekttilfället gavs även barnen möjlighet att berätta och reflektera över sina och andra barns teckningar. Åberg & Lenz Taguchi (2005) skriver att barnen har glädje av att få spegla sina tankar i andras för att få syn på sitt eget och andras sätt att lära och förstå omvärlden.

Enligt Lenz Taguchi (1997) går fantasi och fakta hand i hand, eftersom barnens teorier ofta tar sin utgångspunkt i fantasin istället för ur erfarenheten. Elfström m.fl. (2010) skriver om barns antropocentriska sätt att tänka. De bygger upp en relation till djuren, där de relaterar till sig själva och sin familj, där de förmänskligar och besjälade djuren. Utifrån dokumentationen från projekttilfälle nr 2 fick vi uppleva hur barnen gjorde detta. De flesta av barnen i den skapande aktiviteten förmänskligade och besjälade sina teckningar. Under den processen kommunicerade de mycket med sina kamrater, man såg och hörde både hur de berättade, men även koncentrerat lyssnade till varandra.

I ”Lyssnandets pedagogik” (Åberg & Lenz Taguchi, 2005) kan man läsa att flera studier har visat att förskolepedagogers tänkande och deras handlande domineras av olika psykologiska diskurser. När barnen i detta projekt besjälade spindlarna funderade vi pedagoger om det var de sociala relationerna som intresserade barnen mer än de konkreta frågorna om spindeln. Lenz Taguchi (1997) skriver att om pedagogen har bestämt att man vill utforska en del av naturen så måste pedagogen läsa dokumentationen på ett sådant sätt att de kan utmana barnen mot en sådan målsättning. I vår dokumentation i form av filmsekvenser upptäckte vi hur barnen reflekterade över vad de olika kamraterna sa och gav uttryck för. De hade olika uppfattningar om spindeln t.ex. antalet ben, nätets beskaffenhet, vad spindeln har sitt nät till med mera. Med dokumentationens hjälp kunde vi tydligt se att barnen började komma med olika funderingar om spindeln och nätet, med utgångspunkt från detta la vi mer fokus på det naturvetenskapliga. Vi beslöt därför att barnen skulle få ytterligare möjligheter att utforska om spindeln och spindelnet i verkligheten.

Barnen i projektet har lyssnat, berättat, reflekterat och gett uttryck för sina uppfattningar på många olika sätt. Lenz Taguchi (1997) skriver att barnen i olika situationer måste ges möjlighet att välja själva, att få formulera sina frågor och hypoteser och bli lyssnad till, utan att i onödan få ett svar eller bli lotsade till en lösning. I de olika aktivitetstillfällena kunde

vi se hur barnen på olika sätt tog till sig kunskaper om spindeln och dess liv. De utforskade, funderade, reflekterade med varandra och oss pedagoger. Barn konstruerar sina upptäckter på olika sätt både ute och inne, med syn, hörsel och hela kroppen.”Inlärning är ett samspel mellan kroppen och omvärlden och inte en rent intellektuell process. Det handlar om att kroppen erövrar världen och inlemmar världen i sig själv” (Lenz Taguchi, 1997 s.36)

Under projektet fick vi uppleva det som finns beskrivet i ”Lyssnandets pedagogik” (Åberg & Lenz Taguchi, 2005). När man utgår från barnens egna intressen och spinner vidare på deras frågor skapas en barngrupp som kreativt arbetar, leker och utforskar tillsammans med glädje. Som pedagoger har vi blivit mer medvetna om att lyssna aktivt till det barnen säger och invänta deras tankegångar samt att inte ge dem färdiga svar. Vi har även lärt oss reflektera kring vad vi faktiskt gör. Vi stressar inte på barnen när de diskuterar och funderar, det får ta den tid det tar.

Att arbeta projektinriktat med ett utforskande arbetssätt där barns frågor och intressen står i fokus har varit berikande för både barnen och oss pedagoger. Vi har fått uppleva ett lärande och kontinuerlig utveckling hos både barn och pedagoger. Vårt fortsatta arbete kommer att utgå från detta arbetssätt för vi är övertygade om att detta ger ett pedagogiskt arbete i ständig förändring.

Referenslista

- Björklund Boistrup, L. (2005). Att fånga lärandet i flykten. I Lindström, L. & Lindberg, V. (red), *Pedagogisk bedömning - Om att dokumentera bedöma och utveckla kunskap* HLS Förlag.
- Bjørndal, C. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Liber.
- Elfström, I. Nilsson, B. Sterner, L. & Werner-Godée, C. (2010) *Barn och naturvetenskap - upptäcka, utforska, lära*. Liber.
- Fischer, U. Leicht Madsen, B. (1999). *Titta här! En bok om barns uppmärksamhet*. (1. uppl.). Liber.
- Lenz Taguchi, H. (1997). *Varför pedagogisk dokumentation: om barnsyn, kunskapssyn och ett förändrat förhållningssätt till förskolans arbete*. HLS Förlag.
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98 reviderad 2010*. Fritzes förlag.
- Skolverket (2012). *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan – pedagogisk dokumentation*. Frizes förlag.
- Vallberg Roth, A. (2010). Bedömning i förskolans och skolans individuella utvecklingsplaner. I Lundahl, C. & Fichtelius, M. (red), *Bedömning i och av skolan – praktik, principer, politik*. AB Lund: studentlitteratur.
- Vecchi, V. (2006). Nyfikenhet och förståelse. I Giudici, C. & Rinaldi, C. (red), *Att göra lärandet synligt, barns lärande individuellt och i grupp*. Projekt Zero & Reggio Children. HLS förlag.
- Åberg, A. & Lenz Taguchi, H. (2005). *Lyssnandets pedagogik: etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Liber.

